

TÜRKİYE'DE 1963 - 1979 TOPLU PAZARLIK DÖNEMİNDE BASIM SANAYİNDE ORTALAMA GÜNLÜK ÜCRETLERDE VE GAZETECİLİKTE ENAZ ÜCRETLERDE DEĞİŞMELER

M. Nihad AY*

GİRİŞ

1970'lerde ağır bir toplumsal bunalım yaşayan Türkiye'de 12 Eylül 1980'de, Türk Silâhlı Kuvvetleri, ülkenin yönetimini bütünü ile üstlenmiş, bu arada 1961 Anayasasının temel düzeninin uygulamaları, büyük ölçüde durdurulmuştur. 12 Eylül'ün geçici olarak durdurduğu uygulamalar arasında 1961 Anayasasının özellikle 'sosyal devlet' ilkesi ile 46. ve 47. maddeleri temeline dayanan ve 274 ve 275. sayılı yasalarla düzenlenen— özgür toplu pazarlık da vardır.

Geçen sürede yasa dışı olaylar büyük ölçüde önlenmiş; yeni anayasa 7 Kasım 1982'de halkoylaması ile kabul edilmiştir¹.

Bu aşamada ve bugün varılan noktada, özgür toplu pazarlığın 1963 - 1979 dönemindeki uygulamalarının türlü özellikleri, toplumsal - ekonomik değişimin bütünü içindeki yeri ve etkileri, ayrı ve ayrıntılı çalışmalar gerektirmektedir.

Bu incelemede konu, özgür toplu pazarlık sürecinde ücretlerdeki belli değişimler açısından ve bu değişmelerin niteliği ve yönü ile sınırlı olarak ele alınmaktadır.

(*) Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü'nde Yardımcı Doçent.

1) Bununla birlikte, bu satırların yazıldığı 1982 sonlarına kadar, toplu çalışma ilişkilerinde yeni yasal düzenlemeler yapılmış ve uygulamalara geçilmiş değildir.

Bilindiği gibi, insan emeğini belirli bir süre kullanmanın bedeli olarak tanımlanabilecek olan ücretler, işçi için gelir, işveren için giderdir. Bu özellikleriyle ücretler, bağımlı çalışmada çalışma koşullarının ve genel olarak işçi - işveren ilişkilerinin başlıca odaklarından biridir. Ücretlerin oluşumunu işçi ve işverenlerin karşılıklı pazarlık güçleri ile açıklayan Toplu Pazarlık Kuramı'na göre, sendikalaşma ve özgür toplu pazarlık yolu ile işçiler daha iyi ücretler ve çalışma koşulları sağlayabilir². Bu bakımdan 1963 - 1979 döneminde ücretlerdeki değişmeler, özgür toplu pazarlık düzeninin işleyişi ve etkilerinin bellibaşlı ölçütlerinden biri sayılabilir. Ücretlerdeki değişmeler ve bu değişmelerin toplu pazarlık düzeni açısından anlamlandırılması için bu incelemede ücretlerle ilgili başlıca iki ölçüte başvurulmaktadır. Bunlardan biri, Türkiye çapında bir büyüklük olarak kişi başına düşen Gayri Safi Millî Hâsıla (kısaca GSMH) ile ortalama günlük ücretlerin dönem boyunca gösterdiği gidiş ve bu iki veri kümesi arasındaki ilişkidir. Aynı ilişki, sanayi ölçüsünde bir büyüklük olarak Basım Sanayii örneğine göre de göz önüne alınmaktadır. Son olarak, Basım Sanayiinin 5 alt bölümünden biri olarak Yayımcılık için özel olarak sağlanan 1968 - 1979 ortalama günlük ücretleri ile, aynı ilişki, öncekilere göre daha küçük kapsamda ele alınmaktadır.

Diğer ölçüt, yukarıda ele alınan iç - içe üç büyüklüğün en küçüğü olan Yayımcılığın büyük bir bölümünü oluşturan gazetecilikte yürürlükte bulunan enaz ücretlerde 1963 - 1979 özgür toplu pazarlık döneminin başına göre sonlarında kaydedilen değişmeler ve ücretle çalışan sarı basım kartlılar içinde enaz ücretlilerin payıdır.

- 2) Tek elden ücret pazarlığının ücret düzeyine ve ulusal gelirin dağılımına etkisi konusundaki değişik görüşler için, örneğin, Zaim, Sabahaddin; Çalışma Ekonomisi ve İş Piyasası Yönünden Günümüzün Sosyal Siyaset Meseleleri, İstanbul 1962, s. 246-267, 327-344'e bakılabilir. Toplu pazarlık ve ücret kuramları konusunda ayrıntılar için ayrıca, Talas, Cahit; Sosyal Ekonomi, Ankara 1976, s. 10-21, 339-386; Üstünel, Besim; Ekonominin Temelleri 2. bası), Ankara 1972, s. 349-353 ve 332-336; Ülken, Yüksel; Fiyat Teorisi 'Faktör Piyasası' (Cilt II), İstanbul 1978, s. 73-78; Ay, M. Nihad; Türkiye'de Toplu Pazarlık Düzeninde Ücret Oluşumu, İzmir 1969, 182 s'ya başvurulabilir.

Bu iki ölçütün, örnek alınan büyüklüklere ve sağlanabilen verilere göre, özgür toplu pazarlık dönemindeki ücret değişmelerinin genel yönünü ve kimi özelliklerini bir ölçüde yansıtabileceği umulmaktadır.

Bu görüşlerle Türkiye'de kişi başına düşen GSMH ve ücret değişmeleri ile gazetecilikte enaz ücretler ve enaz ücretliler aşağıda ayrıca ele alınmaktadır.

A. TÜRKİYE'DE KİŞİ BAŞINA GSMH, ORTALAMA GÜNLÜK ÜCRETLER VE DEĞİŞMELER

Türkiye'de özgür toplu pazarlık dönemi 1963 - 1979'da kişi başına düşen GSMH ve ortalama günlük ücretlerdeki değişmeler ve bu değişmelerin arasındaki ilişkiler, parasal değerlere kısaca değinildikten sonra, burada gerçek değerler açısından ele alınmakta, ayrıca çizimlerle gösterilmektedir. Bu gözden geçirmede, 1963 - 1979 dönemi için kişi başına GSMH ve Türkiye ve Basım Sanayii ortalama günlük ücretlerinde 1963 = 100 olmak üzere hesaplanan değişmez fiyatla gerçek değerler ve bu verilerdeki değişmeler gözönüne alınmaktadır. Basım Sanayiinin 5 alt bölümünden biri olan ve gazete yayıncılığının büyük bölümünü oluşturduğu Yayıncılık'taki ortalama günlük ücretler ve yine kişi başına GSMH, 1968 - 1979 dönemi için ve 1968 = 100 olmak üzere hesaplanan değişmez fiyatla gerçek değerler ve bu verilerdeki değişmeler de burada ele alınmaktadır.

Parasal değerlerden değişmez fiyatlarla gerçek değerlere geçiş için, tekdüze bir ölçüt olmak üzere, Ticaret Bakanlığı konjonktür ve Yayıncılık Müdürlüğü'nün Toptan Eşya Fiyatları Genel İndeksi temel alınmıştır³. Ayrıca, amaç ekonometrik çözümleme olmadığından, basit ortalama ve oranlarla yetinilmiştir.

3) Türkiye'de ortalama ücret düzeyi karşılaştırmaları için parasal değerlerden gerçek değerlere geçişte genellikle İstanbul Ticaret Odası'nın Ücretliler Geçinme İndeksi kullanılmakla birlikte kişi başına GSMH ile ücretler arasında karşılaştırmalar da yapılacağı gözönüne alınarak, burada, daha genel bir indeksin kullanılması yeğlenmiştir.

Burada kullanılan veriler için yararlanılan başlıca kaynak, DİE yayınları ve SSK istatistikleridir.

Gerek Ticaret Bakanlığı fiyat indekslerinin, gerek SSK ücret istatistiklerinin öteden beri türlü açılardan eleştirildiğini bu arada anımsatmakta yarar vardır.

Incelemede kapsanan dönem, Türkiye'de 1963 - 1979 özgür toplu pazarlık dönemidir; bu bakımdan, bir karşılaştırmaya olanak vermek üzere 1980 ve 1981 değerleri de çizelgelerde ayrıca içinde ve çizimlerde kesik çizgilerle gösterilmiş, ancak değerlendirmelerde gözönüne alınmamıştır.

1. Parasal Değerler

Türkiye'de özgür toplu pazarlık dönemi olan 1963 - 1979 yıllarında kişi başına düşen GSMH'da ve ücretlerdeki değişimler, Çizelge 1'de parasal değerlerle verilmektedir. Çizelgede, GSMH değerleri, cari faktör fiyatlarıyla; Türkiye ve Basım Sanayii ortalama günlük ücretleri, her yılın geçerli fiyatlarıyla yer almaktadır.

Çizelge 1'de görüldüğü gibi, 1963'te kişi başına düşen GSMH, 2 052.— ortalama günlük ücretler Türkiye'de 17,91 ve Basım Sanayiinde 24,35 TL iken, 1979'da aynı sıra ile 47,299, 294,31 ve 275,88 TL'sına çıkmıştır. Böylece, sözkonusu parasal değerlerde 16 yıllık toplam ve yıllık ortalama artış, aynı sıra ile kişi başına GSMH'da 22 kat (% 2205,01) ve % 137,81, parasal ücretlerin Türkiye ortalamasında 15 kat (% 1543,27) ve % 96,45, Basım Sanayii ortalamasında 10 kat dolaylarında (% 1032,97) ve % 64,56 olmuştur. Görüldüğü gibi, parasal değerler açısından ortalama günlük ücretler, Basım Sanayiinde daha düşük olmak üzere, kişi başına düşen GSMH'dan daha az ve daha yavaş artmıştır. Bununla birlikte, parasal değerlerdeki bu değişimler, gerçek bir değişmeyi aynı ölçüde yansıtıyor değildir; gerçek değişimler aşağıda ele alınmaktadır.

2. Gerçek Değerler ve Değişimleri

Türkiye'de kişi başına düşen gerçek GSMH ve değişimleri, aşağıda 1963 - 1979 yılları için Türkiye ve Basım Sanayiindeki ortalama günlük gerçek ücretler ve değişimleri, 1968 - 1979 yılları için yayıncılık günlük ortalama gerçek ücretleri ve değişimleri ile ele alınmakta ve karşılaştırılmaktadır.

ÇİZELGE 1

Türkiye'de Kişi Başına GSMH, Türkiye'de ve Basım Sanayiinde Ortalama Günlük Parasal Ücretler

1963 - 1979

Yıllar	Kişi Başına Düşen GSMH, Cari Faktör Fiyatlarıyla	Ortalama Günlük Parasal Ücretler	
		Türkiye, TL	Basım Sanayii, TL
1963	2 052	17,91	24,35
1964	2 128	19,50	25,53
1965	2 222	21,61	28,90
1966	2 696	23,53	30,23
1967	2 773	25,84	31,87
1968	3 013	28,22	33,60
1969	3 256	32,13	36,83
1970	3 777	35,32	33,02
1971	4 789	39,32	43,76
1972	5 796	43,88	50,28
1973	7 354	54,41	55,91
1974	9 917	68,26	73,44
1975	12 101	85,55	87,09
1976	14 926	115,30	113,90
1977	19 298	146,53	137,60
1978	28 284	207,93	198,68
1979	47 299	294,31	275,88
(1980)	(94 236)	(426,96)	(405,42)
(1981)	(136 161)	(543,84)	(517,91)

Kaynak : Cari Faktör Fiyatlarıyla Kişi Başına Düşen GSMH, 1962 - 1974 için DİE, Türkiye Milli Geliri 1962-1977, Ankara, Ocak 1978, s. 7 ve T. III'den; 1976-1979 için DİE, Türkiye İstatistik Yıllığı 1981 '100. Yıl Özel Sayısı', Ankara, Kasım 1981, s. 401 ve T. 399'dan; 1980-1981 için DİE, Türkiye İstatistik Cep Yıllığı 1982, Ankara, Kasım 1982, s. 247 ve T. 233'ten alındı. Ortalama Günlük Parasal Ücretler, 1963-1970 için DİE, Türkiye İstatistik Yıllığı 1971, Ankara 1973, s. 172-1973 ve T. 156'dan; 1971-1974 için DİE, Türkiye İstatistik Yıllığı 1975, Ankara 1976, s. 159 ve T. 161'den; 1975-1980 için DİE, Türkiye İstatistik Yıllığı 1981, öy, s. 171 ve T. 167'den 1981 için SSK, 1981 İstatistik Yıllığı, s. 16 ve T. 3, s. 36-37 ve T. 7'den alındı.

a) 1963 - 1979 Döneminde Kişi Başına Gerçek GSMH, Türkiye ve Basım Sanayii Ortalama Günlük Gerçek Ücretleri

Türkiye'de 1963 - 1979 döneminde kişi başına düşen GSMH, Türkiye ve Basım Sanayiinde ortalama günlük ücretler, Çizelge 1'deki verilerden yararlanarak düzenlenen Çizelge 2'de 1963 fiyatları ile gösterilmektedir.

Çizelge 2'nin sağından 2-4. dikey dizilerde görüldüğü gibi, 1963-1979 döneminde 1963 fiyatları ile kişi başına düşen gerçek GSMH, 1963'te 2 052.— TL'dan 1977'de 3 921,56 TL üe en yüksek düzeye çıkmış, 1979'da 3 843,25 TL olmuştur. Aynı dönemde ortalama günlük gerçek ücretlerin Türkiye'de 1963'de 17,91 TL'smdan 1977'de 29,77 TL'sına ve Basım Sanayiinde 1963'te 24,35 TL'smdan 1976'da 28,71 TL'sına çıkmış, dönemin son yılı olan 1979'da Türkiye'de 23,91 ve Basım Sanayiinde 22,41 TL olmuştur.

Çizelge 2'nin sağından 5-7. dikey dizilerde 1963 = 100 olmak üzere düzenlenen indeksler, sözkonusu 16 yıllık dönemde kişi başına GSMH'nın toplam % 87,29 ve yılda ortalama % 5,45, ortalama günlük gerçek ücretlerin Türkiye'de toplam % 33,50 ve yılda ortalama % 2,09 artmış olduğunu belirtmektedir. Basım Sanayiindeki ortalama günlük gerçek ücretlerin ise, dönem başına göre dönem sonunda % 92,03'e inerek % 7,97 azaldığı görülmektedir.

Yine Çizelgenin son üç dikey dizinde, kişi başına düşen Gerçek GSMH'da, Türkiye'de ve Basım Sanayiinde ortalama günlük gerçek ücretlerde yıldan yıla kaydedilen değişimler verilmektedir. Bu oranlar, kişi başına düşen gerçek GSMH'nın 1965, 1967 ve 1978 yılları dışında genellikle az veya çok bir artış gösterdiğini, bu artışın 1966'da % 11,43 ile en yüksek, 1969'da % 0,78 ile en düşük ve 1979'da % 2,01 olduğunu göstermektedir. Azalmalar ise, 1978'de % 3,94 ile en yüksek ve 1967'de % 0,72 ile en azdır.

Genellikle kişi başına düşen gerçek GSMH'daki değişmelerin altında kalan ortalama günlük gerçek ücretlerdeki değişimler ise, Türkiye'de 1976'da % 16,65 ile en yüksek, 1967'de % 2,09 ile en düşük bir artışı, 1974'de % 3,39 ile en düşük ve dönemin son yılı olan 1979'da % 13,65 ile en büyük azalışı belirtmektedir. Yıllık değişmeler, Basım Sanayiinde % 13,16 ile 1976'da en yüksek, 1974'te % 1,15 ile en düşük bir artışı, 1966'da % 0,22 ile en düşük ve dönem sonu 1979'da % 15,30 ile en büyük bir azalışı yansitmaktadır.

ÇİZELGE 2
Türkiye'de Kişi Başına Gerçek GSMH, Türkiye'de ve Basım Sanayiinde Ortalama Günlük Gerçek Ücretler, 1963 Fiyatlarıyla (1963 - 1979)

Yıllar	1963 Fiyatlarıyla				Index: 1963 = 100				Yıllık Değişme Oranı, %	
	Kişi Başına Gerçek GSMH, TL		Ortalama Günlük Gerçek Ücret, TL		Kişi Başına GSMH, TL		Ortalama Günlük Gerçek Ücret, TL		Kişi Başına GSMH, TL	Ortalama Günlük Gerçek Ücret, TL
	Türkiye	Basım Sanayii	Türkiye	Basım Sanayii	Türkiye	Basım Sanayii	Türkiye	Basım Sanayii		
1963	2052	24,35	100	100	100	100	100	0	0	0
1964	2102,76	25,22	102,47	107,53	103,57	103,57	103,57	2,47	7,53	3,57
1965	2031,07	26,41	98,98	110,27	108,45	108,45	108,45	-3,41	2,54	4,71
1966	2263,29	26,35	110,29	114,51	108,21	108,21	108,21	11,43	3,84	-0,22
1967	2247,16	26,82	109,51	116,91	16,03	16,03	16,03	-0,72	2,09	-2,01
1968	2366,84	28,39	115,34	123,72	108,37	108,37	108,37	5,32	6,62	2,20
1969	2385,34	26,98	118,24	131,37	110,80	110,80	110,80	0,78	6,18	2,23
1970	2692,31	22,68	126,33	135,34	93,05	93,05	93,05	8,67	3,01	-16,01
1971	2835,40	25,90	138,17	129,98	106,36	106,36	106,36	9,37	-3,96	14,29
1972	2908,17	25,22	141,72	122,89	103,57	103,57	103,57	2,56	-5,45	-2,62
1973	3062,39	23,26	149,26	126,52	95,60	95,60	95,60	5,32	2,95	-7,69
1974	3180,56	21,39	154,99	122,22	96,71	96,71	96,71	3,84	-3,39	1,15
1975	3525,93	24,92	171,32	139,14	104,18	104,18	104,18	10,85	13,84	7,72
1976	3763,48	29,07	133,40	162,31	117,90	117,90	117,90	8,73	16,65	13,16
1977	3921,56	29,77	191,09	186,21	144,82	144,82	144,82	4,20	2,40	-2,61
1978	3767,18	27,69	183,58	154,60	108,66	108,66	108,66	-3,94	-6,93	-5,36
1979	3843,25	22,41	137,29	133,50	92,03	92,03	92,03	2,01	-13,65	-15,30
(1980)	(3694,66)	(16,73)	(15,89)	(180,05)	(93,41)	(65,25)	(65,25)	(-3,86)	(-30,02)	(-29,09)
(1981)	(3903,25)	(15,58)	(14,34)	(190,21)	(86,99)	(60,94)	(60,94)	(5,64)	(-6,87)	(-6,60)

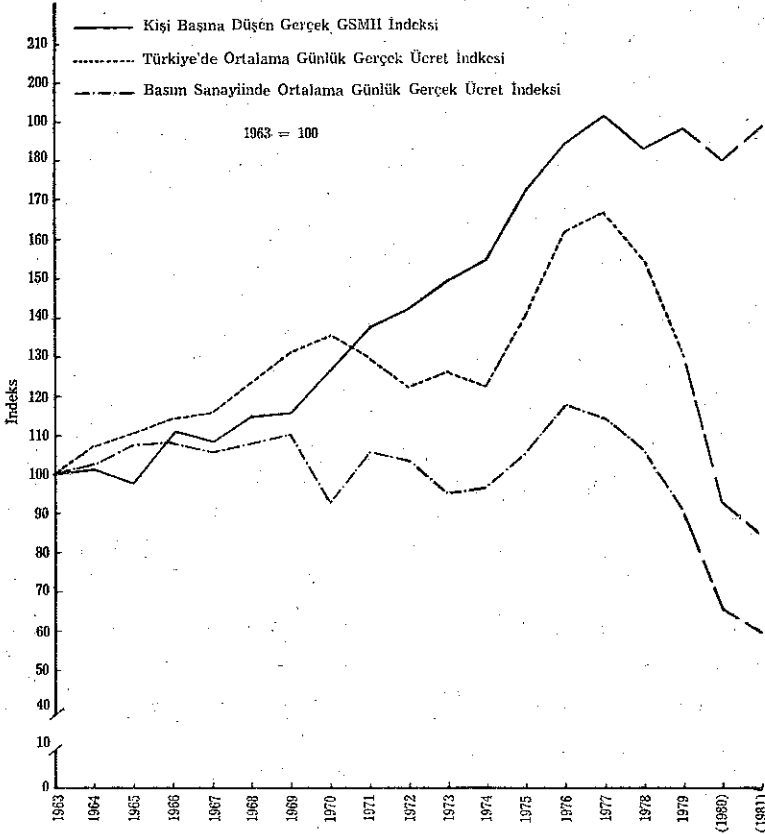
Kaynak: Çizelge 1'de verilen parasal değerlerden gerçek değerlere geçiş için Ticaret Bakanlığı Konjonktür ve Yayın Müdürlüğü Topfan Esya Fiyatları 1963 = 100 Genel İndeksi Sayıları, 1964-1970 için DİE, 1971 Yılı, öy. s. 437 ve T. 402'den, 1971-1974 için DİE, 1975 Yılı, öy. s. 399 ve T. 414'ten, 1975-1980 için DİE, 1981 Yılı, öy. s. 360 ve T. 350'den, 1981 için DİE, Aylık Fiyat İndeksleri Bülteni, Ekim 1982, s. 14-15 ve T. 14'ten alındı; değişmez fiyatla gerçek değerler, indeksler ve yıllık değişme oranları ayrıca hesaplandı.

Çizelge 2'de 1963 = 100 olmak üzere düzenlenen indekslerle, yıllık ortalama değışme oranları, Çizim 1'de ve Çizim 2'de eğrilerle de gösterilmektedir.

Çizim 1'deki eğriler, Türkiye'de ortalama günlük gerçek ücretlerin 1963'ten 1970'e kadar kişi başına gerçek GSMH'daki toplam artışın daha büyük bir artış gösterdiğini, bununla birlikte 1971 den başlayarak kişi başına gerçek GSMH'nın altında kaldığını gös-

ÇİZİM 1

Türkiye'de Kişi Başına Düşen Gerçek GSMH, Türkiye'de ve Basım Sanayiinde Ortalama Günlük Gerçek Ücret İndeksleri Eğrileri (1963 - 1979)

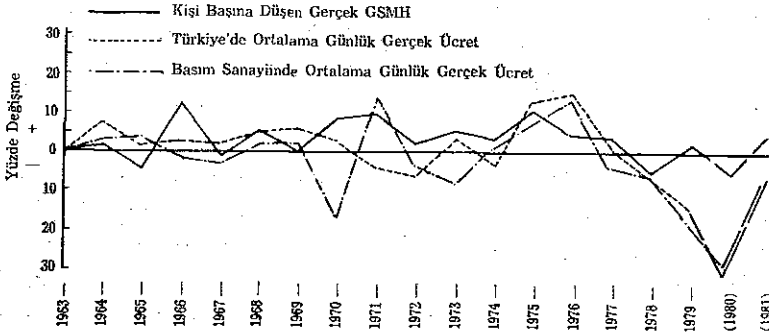
ternektedir. İki eğri arasında görece kararlılıkla süren farkın —Türkiye’de enflasyonun hızlandığı— son yıllarda arttığı anlaşılmaktadır.

Basım Sanayiindeki ortalama günlük gerçek ücretler indeksini belirten eğri ise, dönemin ilk yıllarından (1964 ve 1965) sonra kişi başına düşen gerçek GSMH indeksi eğrisine ve ilk yıldan başlayarak Türkiye ortalama günlük gerçek ücret eğrisinden aşağıda kalmış bulunmaktadır. Basım Sanayii ortalama günlük gerçek ücret indeksi eğrisinde 1976’da başlayan düşme de sonraki yıllarda artarak sürmüştür.

Türkiye’de kişi başına düşen gerçek GSMH’da, Türkiye ve Basım Sanayii günlük gerçek ücret ortalamalarında 1963 - 1979 döneminde kaydedilen yıllık değişmeler de Çizim 2’de eğrilerle gösterilmektedir.

ÇİZİM 2

Türkiye’de Kişi Başına Gerçek GSMH, Türkiye’de ve Basım Sanayiinde Ortalama Günlük Gerçek Ücretlerde Yıllık Değişme Eğrileri (1963-1979)

Çizim 2’de görüldüğü gibi, kişi başına düşen gerçek GSMH’deki yıllık değişme, ücretlerdeki yıllık gerçek değişmelerin 1966 dışında ilk 6 yılda ve 1975 - 1976’da altında, diğer yıllarda üstünde olmuştur. Bunlardan özellikle Basım Sanayii ortalama günlük gerçek ücretlerindeki yıllık değişmelerin, ilk iki yıl, 1969, 1971 ve 1976 dışında kalan çoğu yıllarda kişi başına gerçek GSMH’deki değişmelerin altında kaldığı görülmektedir. 1976’dan itibaren gerek

Türkiye ve gerekse Basım Sanayii ortalama günlük gerçek ücret yıllık değişmelerinde başlayan düşme eğilimi, 1977'den sonra olumsuz bir değişmeye dönüşmüştür. Bu arada, Basım Sanayiinde ortalama günlük gerçek ücretlerdeki yıllık değişmeleri gösteren eğimin, 1965, 1969, 1972, 1974'de küçük, 1971'de büyük bir farkla Türkiye'de ortalama günlük gerçek ücretlerdeki yıllık değişmeler eğrisinin üstünde, diğer yıllarda altında kaldığı görülmektedir.

b) *1968 - 1979 Döneminde Kişi Başına Gerçek GSMH ve Yayımcılık Ortalama Günlük Gerçek Ücretleri*

Kişi başına gerçek GSMH ile burada yapılan karşılaştırmalarda ele alınan Yayımcılık ortalama günlük ücretleri, 1968 - 1979 yılları için SSK'dan değişik yıllarda özel olarak sağlanan bilgilerden derlenmiştir. Bu ücretler, ve bu ücretlerle kişi başına GSMH için 1968 fiyatlarıyla hesaplanan gerçek değerler, aynı değerler için 1968 = 100 olmak üzere düzenlenen indeksler ve yıllık değişme oranları, Çizelge 3'te gösterilmektedir.

Çizelge 3'ün sağdaki ikinci dikey dizideki verilere göre, 1968 fiyatlarıyla 1968'de 3 013.—TL olan kişi başına gerçek GSMH, yıldan yıla değişik artışlarla, 1977'de 4 992,23 TL en yüksek düzeyi bulmuş, dönemin son yılı olan 1979'da 4 892,47 TL olmuştur. Böylece, sözkonusu dönemin sonunda kişi başına gerçek GSMH'da toplam % 62,37 ve yılda ortalama % 5,67 artış kaydedilmiştir.

Yine aynı çizelgenin sağdan 3. dikey dizide 1968'de 41,43 TL'dan 1979'da 259,42 TL'sına yükseldiği görülen Yayımcılık ortalama günlük parasal ücretleri, gerçekte ise GSMH'daki artışın tersine dönem sonunda önemli bir düşme göstermektedir. Gerçekten, 1968 fiyatlarıyla Yayımcılık ortalama gerçek ücretleri, çizelgenin sağdan 4. dikey dizide görüldüğü gibi, gözönüne alınan 1968-1979 döneminin ilk üç yılında en yüksek düzeyleri gösterdikten sonra, diğer yıllarda az - çok azalmalarla 1979'da 26,83 TL'sına ve dönem başındaki düzeyin % 64,75'ine düşmüştür. Bu durum, dönem başına göre toplam % 35,24 ve yılda ortalama % 3,20 bir gerilemeyi belirtmektedir.

Aynı gerçek değerler için 1968 = 100 olmak üzere düzenlenen indeksler ve hesaplanan yıllık değişme oranları, Çizelge 3'ün son dört dikey dizisinde yer almaktadır. Bunlardan özellikle, indeksler, kişi başına gerçek GSMH'daki artışları, buna karşılık Yayımcılık

ÇİZELGE 3

Türkiye'de Kişi Başına Gerçek GSMH ve Yayımcılık'ta Ortalama Günlük Ücretler (1968-1979)

Yıllar	1968 Fiyatıyla Kişi Başına Gerçek GSMH, TL	Yayımcılık'ta Ortalama Ücretler		İndeks : 1968 = 100		Yıllık Değişme Oranı (%)	
		Parasal Olarak TL.	1968 Fiyatıyla, TL.	Kişi Başına Gerçek GSMH	Yayımcı. Ortalama Günlük Gerçek Ücreti	Kişi Başına Gerçek GSMH	Yayımcı. Ortalama Günlük Gerçek Ücreti
1968	3013	41.43	41.43	100	100	0	0
1969	3036.74	46.20	43.08	100.78	103.98	0.78	3.98
1970	3300.13	50.14	43.80	109.52	105.72	8.67	1.67
1971	3609.70	52.40	39.49	119.80	95.31	9.38	-9.84
1972	3702.33	62.59	39.96	122.87	96.50	2.56	1.24
1973	3899.25	64.89	30.04	129.41	83.03	5.31	-13.95
1974	4048.91	73.60	31.78	134.38	72.50	3.83	-12.67
1975	4488.66	85.89	34.60	148.97	76.70	10.86	5.79
1976	4791.03	107.81	34.70	159.01	83.51	6.73	8.87
1977	4992.23	134.14	34.40	165.68	83.75	4.19	0.28
1978	4795.68	180.95	30.68	159.16	74.05	-3.94	-11.58
1979	4892.47	259.42	26.83	162.37	64.75	2.01	-12.54
(1980)	(4703.31)	(356.25)	(17.78)	(156.10)	(42.91)	(-3.86)	(-33.73)
(1981)	(4968.85)	(494.66)	(18.05)	(164.91)	(43.56)	(-5.64)	(-1.51)

Kaynak : Çizelge 1'de verilen cari fiyatla kişi başına GSMH ve SSK Genel Müdürlüğü Elektronik Bilgi İşlem Merkezinden alınan Yayımcılık Ortalama günlük parasal ücretleri, Çizelge 2'de belirtilen kaynaklardan alınan Ticaret Bakanlığı Konjonktür ve Yayın Müdürlüğü Toplantı Eşya Fiyatları Genel İndeksinden yararlanılarak, 1968 fiyatları ile gerçek değerlere dönüştürüldü ve buna göre indeksler ve yıllık değişimler ayrıca hesaplandı.

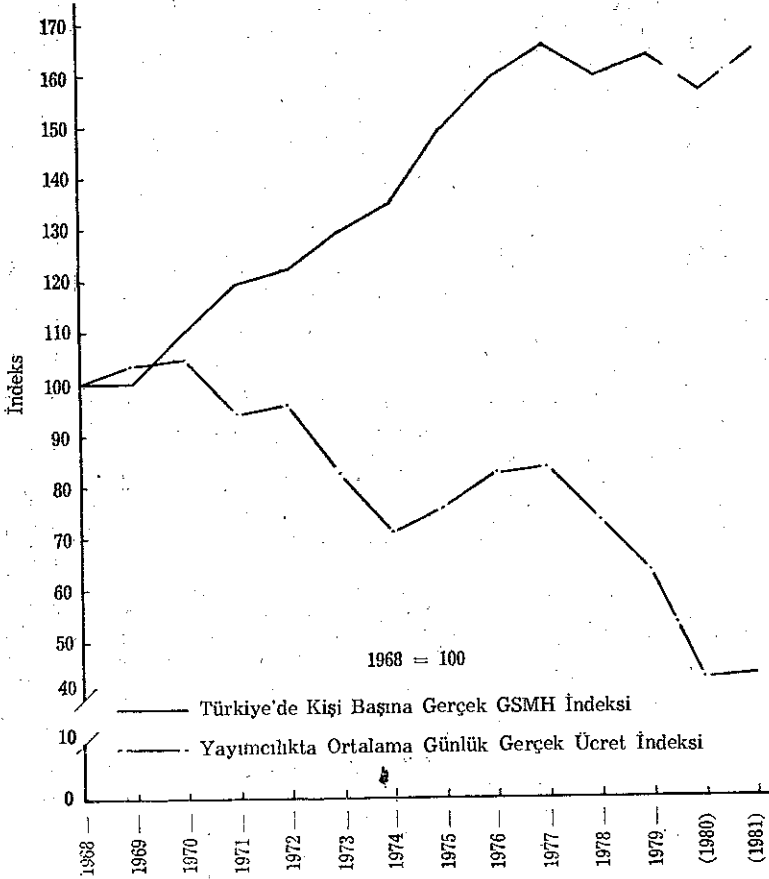
cılık ortalama günlük gerçek ücretindeki azalmaları sergilemektedir.

Öte yandan, Çizelge 3'teki verilerden yararlanılarak düzenlenen Çizim 3'te, sözü edilen indeksler, Çizim 4'te yıllık değişme oranları eğrilerle belirtilmektedir.

Bunlardan Çizim 3'teki eğriler, Yayımcılık'ta ortalama günlük

ÇİZİM 3

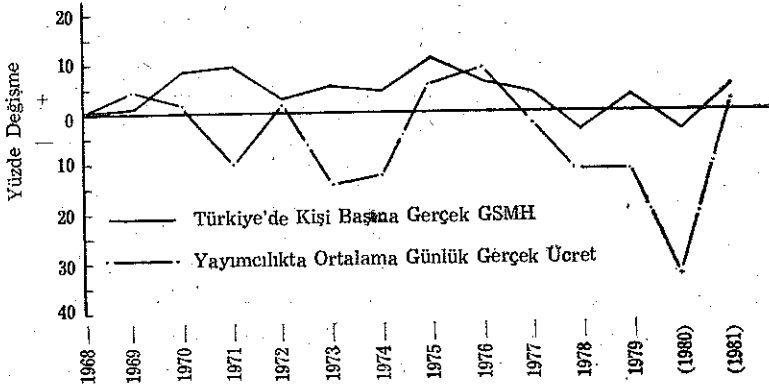
Türkiye'de Kişi Başına Gerçek GSMH ve Yayımcılıkta Ortalama Günlük Gerçek Ücret İndeksleri Eğrileri (1968 - 1979)

gerçek indeksi eğrisinin, ilk iki yıldan sonra sürekli olarak kişi başına gerçek GSMH eğrisinin altında kaldığını, 1971'den itibaren başlangıç düzeyinin altına düştüğünü göstermektedir. İki eğri arasındaki açıklığın da giderek açıldığı ve bu açıklığın son yıllarda büyüme eğilimi gösterdiği gözlemlenmektedir.

ÇİZİM 4

Türkiye'de Kişi Başına Gerçek GSMH ve Yayıncılıkta Ortalama Günlük Gerçek Ücretlerde Yıllık Değişme Eğrileri (1968 - 1979)

Çizim 4'teki eğriler de, Yayıncılık'ta günlük ortalama gerçek ücretlerdeki yıllık değişmelerin 1969 ve 1976 dışında kişi başına gerçek GSMH'daki yıllık değişmelerin altında kaldığını, bu değişimin çoğu yıllar olumsuz bir anlam taşıdığını ve son yıllarda değişimdeki azalmanın süreklilik gösterdiğini belirtmektedir.

Böylece, gerek Çizelge 3'teki değerler, gerekse bu değerleri gösteren eğriler, Basım Sanayinin beş alt bölümünden birini oluşturan Yayıncılık'ta ortalama günlük gerçek ücretlerdeki toplam değişmelerin ve yıllık değişmelerin, kişi başına gerçek GSMH'daki toplam artışlardan ve yıllık değişmelerden oldukça geri kaldığını ve hattâ dönem başına göre önemli bir gerileme gösterdiğini belirtmektedir.

Bunun yanında, daha sınırlı bir büyüklük olarak Yayımcılık ücretlerindeki toplam değişmelerin, daha kapsamlı büyüklükleri temsil eden Basım Sanayii ve Türkiye ortalama günlük gerçek ücretlerindeki toplam artıştan da geri kalmış bulunması, ayrıca anlamlıdır, ve kimi işkollarında gerçek ücretlerin, bu örnekte olduğu gibi, Türkiye ortalamalarının tersi yönde ve/veya önemli azalma biçiminde değiştiğini belirtmektedir

B. GAZETECİLİKTE ENAZ ÜCRETLER VE ENAZ ÜCRETLİ SARI BASIN KARTLILAR

İnsanlar, haberleşme ile toplumlaşır; toplum, haberleşme ile bütünleşir. Ücretle çalışan gazetecilerin hem yığınsal haberleşme sürecindeki işlevleri ve hem de işçi niteliği taşımaları, onların ücret ve diğer çalışma koşullarına ve bu koşullardaki değişmelere ayrı bir önem kazandırmaktadır. Bundan dolayı, Türkiye’de özgür toplu pazarlık döneminde ücretlerdeki değişimler için ikinci ölçüt olmak üzere, sağlanabilen verilere göre, ilkin dönem başı ve sonunda gazetecilikteki enaz ücret düzeyleri karşılaştırılmaktadır. Ayrıca, dönemin son yılları arasında sayılabilecek olan 1975 - 1976’da Türkiye’de gazete, ajans ve dergilerde ücretle çalışan sarı basın kartlıların içinde enaz ücret düzeylerinde ücret alanların da dağılımı üstünde durulmaktadır.

Bu gözden geçirmede, enaz ücretler için Çalışma Bakanlığın- dan alınan ve TGS’nin yapmış olduğu toplu iş sözleşmelerinden, sarı basın kartlıların enaz ücret düzeylerinde dağılımı için Basım Yayın Genel Müdürlüğü’nün 1975 sonları ile 1976 başlarında yenilediği basın kartı beyannamelerinden çıkarılan bilgiler temel alınmış, ayrıca diğer kaynaklardan da yararlanılmıştır.

1. Gazetecilikte 1964 ve 1979’da Enaz Ücretler

Türkiye’de özgür toplu pazarlık döneminde TGS’nin ilk olarak toplu iş sözleşmesi yaptığı yaym kuruluşları, Milliyet ve Cumhuriyet gazeteleridir. Türkiye’nin değişik bölgelerinde baskı yapan bu gazetelerin yayım yönetim merkezleri İstanbul’dur. Yine aynı dönemde Türkiye’nin çok satışlı gazeteleri arasında yer alan 6 gaze-

teden 5'i de İstanbul'da idi. Ve TGS, bu gazetelerden 4'ü ile bir kez toplu iş sözleşmesi yaptıktan sonra, aralıksız yenilenen toplu iş sözleşmeleriyle bu ilişkiyi aralıksız sürdürmüştür. Bu bakımdan, burada TGS'nin ilk kez toplu iş sözleşmesi yaptığı Milliyet ve Cumhuriyet gazeteleri temel alınarak, özgür toplu pazarlık döneminin başlangıcı ile 1979'da İstanbul'da geçerli olan enaz ücret düzeyleri karşılaştırılmaktadır. Bu amaçla düzenlenen Çizelge 4'te sözkonusu dönemin başlangıcında ve son yılı olan 1979'da yürürlükteki enaz ücretler, a) ilgili olduğu yıldaki parasal düzey, b) 1964 ve c) 1979 fiyatları ile ve d) gazetecilikteki başlıca gazetecilik görevleri açısından gözönüne alınmaktadır.

İl Enaz Ücret Komisyonunun 30 Haziran 1964 tarihli kararına göre, 1964'te İstanbul'da gazetecilikte enaz ücretler, yazışleri sekreteri ile büro ve istihbarat şefleri için 1 200.—, muhabir ve foto muhabirleri için 800.— TL'ydı⁴. TGS'nin 1 Şubat 1964'te yürürlüğe girmek üzere 7 Şubat 1964'te Milliyet ve Cumhuriyet gazeteleri ile yaptığı 3 yıl süreli toplu iş sözleşmelerinde de "mesleğe ilk giren ve yetişmedeki fikir işçilerinin, asgarî ücret komisyonlarımızca tesbit edilen asgarî ücretleri alacağı"⁵ belirtiliyordu..

Türkiye'de özgür toplu pazarlık döneminin son yılı olan 1979'daki gazetecilik enaz ücretleri ise, yine TGS ile aynı gazetelerden Milliyet arasında 1 Eylül 1977 - 31 Ağustos 1979 ve Cumhuriyet ile 1 Ekim 1977 - 30 Eylül 1979'da yürürlükte bulunan 7. dönem toplu iş sözleşmelerinde enaz ücretin, yazışleri sekreterleri ve şefleri için 4 500.—, muhabir ve foto muhabirleri ile 3 750.— TL olduğu belirtiliyordu⁶. TGS ile Milliyet arasında Eylül 1979'da ve Cumhuriyet arasında 1 Ekim 1979'da yürürlüğe giren iki yıl süreli toplu iş sözleşmelerinde ise, görev ayırımı yapılmaksızın, işe yeni giren TGS üyesinin asgarî ücreti, işe yeni girdiği tarihteki günlük yasal carî asgarî ücretin aylık tutarına brüt 500.— TL ilâvesi ile bulunan miktardır⁷ kuralı vardı⁸. Ki bu, toplu iş sözleşmelerini yürür-

4) Çalışma Bakanlığı'ndan alınan bilgi.

5) Sözü edilen toplu iş sözleşmelerinin 46. maddesi.

6) Sözü edilen toplu iş sözleşmelerinin 48. maddeleri.

7) Milliyet sözleşmesinin 52. ve Cumhuriyet sözleşmesinin 50. maddesi,

8) Hürriyet, Milliyet, Cumhuriyet ve Tercüman Gazetelerinde Yük-

lûge girdiği sıralardaki Türkiye çapında yasal aylık enaz ücret 5 400.— TL'sının⁹ 500 TL. fazlası ile 5 900.— TL idi.

Bu parasal değerler, Çizelge 4'ün ilk yatay dizisinde aynı sıra ile yer almaktadır. Bu ücretlerin 1964 ve 1979 fiyatları ile karşılığı, değer olarak ve indeksle sonraki yatay dizilerde verilmektedir.

Çizelge 4'teki verilere göre, 1964'te İstanbul'da yasal olarak yürürlükte bulunan ve TGS'nin yaptığı ilk toplu iş sözleşmelerinde de temel alman enaz ücretler, sekreterler ve şefler için 1 200.—, muhabirler için 800 TL iken, 1979'da sona eren toplu iş sözleşmelerinde saptanan enaz ücretler, 1964 fiyatları ile aynı görevler için aynı sıra ile 370,03 ve 308,36 TL'sına düşmüştür. Aynı enaz ücretler, 1979'da yeni yapılan toplu iş sözleşmelerinde görev ayırımı yapılmaksızın, 1964 fiyatlarıyla 485,15 TL'sıdır. Bu değerler, 1964 = 100 olmak üzere indeksle 1979'da sona eren toplu iş sözleşmelerinde sekreterler için 30,83 ve muhabirler için 38,54 ile kabaca üçte iki dolaylarında bir azalmayı, 1979'da yeni yapılan toplu iş sözleşmelerinde muhabir için 60,64 ve sekreterler için 40,42 ile yine 5'te 2-3 bir düşmeyi belirtmektedir.

Çizelge 4'te gözönüne alınan geçerli parasal enaz ücretler 1979 fiyatlarına çevrildiğinde, 1964'te 14 593,28 TL olan sekreter ve şef, 9 728,85 TL olan muhabir ücretleri, 1979'da yeni yapılan toplu iş sözleşmelerindeki enaz ücretin aynı sıra ile 2,5 (% 247,34) katı dolaylarında ve 1,5 katından fazla (% 164,89) bir değeri temsil etmektedir. 1979'da sona eren toplu iş sözleşmelerindeki enaz ücret-

---

sek Hakem Kurulunun 9.7.1982'de üç yıl için yenilediği toplu iş sözleşmelerinde de aynı kural vardır. Çalışma Bakanlığı Enaz Ücret Komisyonu'nun 1 Ocak 1983'te uygulamaya konulmaz üzere saptadığı enaz ücret 16.200.— TL. (Cumhuriyet, 16 Aralık 1982) olduğuna göre, sözü edilen gazetelerde 1983 başından büyük olasılıkla 1984 sonlarına kadar uygulanacak enaz ücret $16.200 + 500 = 16.700$.— TL'nin 1964 fiyatları ile 1982'de temsil ettiği satınalma gücü, 383,53 TL'dir (Ticaret Bakanlığı Konjonktür ve Yayın Müdürlüğü'nün 1963 = 100 Toptan Eşya Fiyatları Genel İndeksinden yararlanarak ve 1982 için Temmuz indeksi temel alınarak hesaplanan değer).

- 9) TİSK, Dünya'da ve Türkiye'de Ekonomik ve Sosyal Durum 1980. Ankara, s. 34.

GİZELGE 4
İstanbul'da 1964 ve 1979'da Gazetecilikte
Enaz Ücret Düzeyleri

Açıklama		Enaz Ücretin İlgili Olduğu Dönem ve Görev					
		Dönem Başı, 1964		Dönem Sonu, 1979			
		Sekreter ve Şef	Muhabir	Sona Eren Toplu Sözleşmelerde	Yeni Yapılan Toplu Sözleşmelerde	Sekreter ve Şef	Muhabir
Yürürlükteki Parasal Düzey, TL	1 200	800	4 500	3 750	5 900		
	1 200	800	370.03	308,36	485,15		
1964 Fiyatıyla	100	100	30.83	38.54	40.42	60.64	
	14 593,28	9 728,85	4 500	3 750	5 900		
1979 Fiyatıyla	247,34	164,89	76,27	63,55	100		

Kaynak : Enaz ücretler, Çalışma Bakanlığı'ndan ve TGS'nin yapmış olduğu toplu iş sözleşmelerinden alındı. Bu bilgilere göre, Ticaret Bakanlığı Konjonktür ve Yayın Müdürlüğü Toplan Eşya Fiyatları Genel İndeksi kullanılarak diğer değerler ayrıca hesaplandı.

ler de, aynı yıl yeni yapılan toplu iş sözleşmelerindeki enaz ücretlerin sekreterlerde % 76,27, muhabirlerde % 63,55'inde kalmaktadır.

Özetle bu durum, özgür toplu pazarlık döneminde gazetecilikte enaz ücretlerde dönem başına göre dönem sonunda önemli düşüşler olduğunu belirtmektedir.

2. Gazetecilikte 1975-1976'da Enaz Ücret Düzeylerinde Çalışan Sarı Basın Kartlılar

Gazetecilikte 1975 - 1976'da enaz ücret düzeylerinde çalışan sarı basın kartlıların dağılımı, burada Türkiye, çok satışlı 6 gazete ve gazetecilikteki başlıca görevler açısından özetle ele alınmaktadır.

a) Türkiye'de Enaz Ücret Düzeylerinde Çalışan Sarı Basın Kartlılar

1975 - 1976'da Türkiye'de tüm gazete, ajans ve dergilerde ücretle çalışan sarı basın kartlıların 1000 TL ile 8000 ve daha yukarı aylık brüt ücret düzeylerinde dağılımı, Çizelge 5'te verilmektedir.

Çizelgedeki veriler, enaz ücretler açısından özetle gözönüne alınırsa, toplam 1564 sarı basın kartlıının % 21,41'ini oluşturan 335'i, aynı tarihlerde ilk kez Türkiye çapında yürürlükte bulunan enaz ücret 1 200.— TL¹⁰ dolaylarına (çizelgedeki değerle 1 250.— TL) kadar aylık brüt ücret almakta idi. Bu enaz ücretlerle çalışanlar, Ankara'daki gazete ve dergilerde ücretle çalışan sarı basın kartlıların % 38,37'si ve sayıca 99'u ile en büyük kümeyi oluşturmaktadır. İstanbul'da aynı tarihlerdeki çok satışlı 5 gazete (Hürriyet, Cumhuriyet, Milliyet, Günaydın, Tercüman) dışında kalan diğer İstanbul gazetelerinde ve Anadolu gazetelerinde görevli 87'şer sarı basın kartlı da, enaz ücretliler içindeki diğer büyük kümelerdir. Bunlardan İstanbul'dakilerin, çok satışlılar dışındaki tüm gazete ve dergilerde ücretle çalışan sarı basın kartlıların % 22,83'ünü; Anadolu gazetelerindekilerin, aynı kümedeki tüm ücretle çalışan sarı basın kartlıların % 70,73'ünü buldukları görülmektedir.

10) 1976 Mayıs'ına kadar yürürlükte kalan 28.6.1974 tarihli Asgari Ücret Komisyonu kararına göre, Türkiye'de ilk kez bütün iş-kolları için saptanan 'günlük normal çalışma karşılığı' tek enaz ücret, 16 yaşından büyükler için günde 40, ayda 1.200 TL. idi (Türk-İş, Asgari Ücret "Türkiye ve Dünya Uygulaması", Türk-İş Yayınları No. 119, Ankara, Eylül 1978, s. 273, 278).

Bu durum, sözkonusu dönemde Türkiye'de gazete, ajans ve dergilerde ücretle çalışan tüm sarı basın kartlıların beşte biri dolaylarında bir bölümünün; Ankara'da ve özellikle Anadolu'da toplu iş sözleşmesi yapılamayan işyerlerindeki sarı basın kartlıların ise daha büyük bölümlerinin yasal enaz ücret düzeylerinde bir ücretle çalıştıklarını belirtmektedir.

Çizelge 5'teki ücret dağılımında, 1964'te 800 TL olan muhabir enaz ücretlerinin 1975 fiyatlarıyla eşiti 2 713,04 TL'smm yaklaşık karşılığı olan 2 800.— TL'sından 1 000.— TL'sma kadar düşen ücretlerle çalışanlar işe, tüm ücretle çalışan sarı basın kartlıların % 54,41 ini oluşturan 851 kişidir.

Bu durum, Türkiye'de özgür toplu pazarlık dönemiinin son yıllarında gazete, ajans ve dergilerde çalışan tüm sarı basın kartlıların büyük bir bölümünün 1964'ün enaz ücretleri kadar veya daha düşük ücretler alabildiklerini belirtmektedir.

b) Altılar'da Enaz Ücret Düzeylerinde Çalışan Sarı Basım Kartlılar

Türkiye'de 1975 - 1976 dönemindeki çok satışlı altı gazete —ki, bunlar Hürriyet, Milliyet, Cumhuriyet, Günaydın, Yeni Asır ve Tercüman'dır; genellikle, Türkiye'de günlük siyasal gazete satışının % 90'mı sağlamaktadır ve kısaca Altılar diye adlandırılmaktadır— ücretle çalışan sarı basın kartlıların türlü ücret düzeylerine göre dağılımı, Çizelge 6'da verilmektedir.

Çizelge'deki veriler, enaz ücretler açısından özetle gözönüne alınırsa, sözü edilen çok satışlı gazetelerde belirtilen tarihlerde ücretle çalışan 444 sarı basın kartlıının % 0,90'mı oluşturan 4'ünün 1000 - 1250 TL arasındaki enaz ücret düzeyinde çalıştığı görülmektedir. Bu, küçük bir payı temsil etmektedir.

Bununla birlikte, önceki çizelgede yapıldığı gibi, 1964'te yürürlükte bulunan muhabir ücretlerinin 1975 fiyatlarıyla eşiti gözönüne alındığında, Altılar'da ücretle çalışan sarı basın kartlıların % 16,89 unu oluşturan 75'inin 2713,4 TL ve daha aşağı ücretlerde çalıştığı görülmektedir. Bu durum da, çok satışlı gazetelerde bile çahşte ücretle çalışan sarı basın kartlıların yaklaşık altıda bir gibi önemli bir bölümünün 1964'teki enaz ücretlerden düşük bir satmalma gücünü temsil eden ücretlerle çalıştıklarını belirtmektedir.

ÇİZELGE 5

Türkiye'de Gazete, Dergi ve Ajanslarda Çalışan Sarı Basın Kartlıların Aylık Brüt Ücret Dağılımı, 1976

Parasal Ücret Düzeyleri TL.	Her Parasal Ücret Düzeyinde Ücretle Çalışan Sarı Basın Kartlılar															
	Gazete ve Dergiler										Ajanslarda		Diğer (*)		TOPLAM (**)	
	Çok Satışlı Altı Gazetede		İstanbul'da Diğer Gazete ve Dergiler.		Ankara'da Gazete ve Dergiler.		İzmir'de Diğer Gazete ve Dergiler.		Anadolu Gazetelerinde		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%						
1000-1250	4	0,90	87	22,83	99	38,37	8	15,38	87	70,73	13	9,70	37	21,51	335	21,41
1251-1500	7	1,57	66	17,32	30	11,62	10	19,23	5	4,06	4	2,98	19	11,04	141	9,01
1501-1750	7	1,57	13	3,41	13	5,03	4	7,69	2	1,62	2	1,49	7	4,06	48	3,06
1751-2000	10	2,25	63	16,53	47	18,21	4	7,69	8	6,50	5	3,73	14	8,13	151	9,65
2001-2250	11	2,47	19	4,98	9	3,48	3	5,76	1	0,81	6	4,47	7	4,06	56	3,58
2251-2500	18	4,05	26	6,82	12	4,65	7	13,46	—	—	4	2,98	7	4,06	74	4,73
2501-2800	18	4,05	7	1,83	6	2,32	3	5,76	4	3,25	7	5,22	1	0,58	46	2,94
2801-3100	26	5,85	19	4,98	14	5,42	2	3,84	3	2,43	15	11,19	5	2,90	84	5,37
3101-3400	11	2,47	2	0,52	1	0,38	1	1,92	1	0,81	8	5,97	2	1,16	26	1,66
3401-3700	18	4,05	13	3,41	2	0,77	3	5,76	2	1,62	3	2,23	4	2,32	45	2,87
3701-4000	21	4,72	11	2,88	3	1,16	1	1,92	3	2,43	13	9,70	9	5,23	61	3,90
4001-4500	41	9,23	8	2,09	—	—	1	1,92	2	1,62	13	9,70	4	2,32	69	4,41
4501-5000	51	11,48	20	5,24	8	3,10	2	3,84	1	0,81	15	11,19	13	7,55	110	7,03
5001-6000	56	12,61	13	3,41	7	2,71	2	3,84	2	1,62	13	9,70	18	10,46	111	7,09
6001-8000	87	19,59	6	1,57	5	1,93	1	1,92	2	1,62	13	9,70	20	11,62	134	8,56
8001 +	58	13,06	8	2,09	2	0,77	—	—	—	—	—	—	5	2,90	73	4,66
TOPLAM	444	99,92	381	99,91	258	99,92	52	99,93	123	99,93	134	99,95	172	99,90	1564	99,93

(*) "DİĞER" başlıklı dikey dizide, 1975-76 Sarı Basın Kartı beyannamelerinden alınan bilgiye göre, tüm yabancı muhabir ve foto muhabirleri ile karikatürist, ressam ve çevirmenler, çok satışlı altı gazete dışındaki genel yayım müdürleri, idare ve/veya müessese müdürleri, gazeteci/yazarlar ve düzeltmenler verilmektedir.

(**) Ücretleri yabancı parası ile gösterilen 3 muhabir ve ücretleri gösterilmeyen 6 (biri sahip görünüyor) basın kartlı bu toplam dışındadır.

Kaynak : Basın Kartı Beyannameleri.

ÇİZELGE 6

Türkiye'de Çok Satışlı Altı Gazetede Çalışan Sarı Basım Kartlıların Aylık Brüt Ücret Dağılımı, 1976

Parasal Ücret Düzeyleri TL.	Her Parasal Ücret Düzeyinde Çalışanlar													
	Hürriyet		Milliyet		Cumhuriyet		Yeni Asır		Tercüman		Günaydın		Toplam	
	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
1000-1250	—	—	2	2	—	—	2	8	—	—	—	—	4	0.90
1251-1500	—	—	—	—	—	—	1	4	6	5.50	—	—	7	1.57
1501-1750	1	0,87	1	1	—	—	—	—	5	4.58	—	—	7	1.57
1751-2000	—	—	—	—	—	—	1	4	8	7.33	1	2.08	10	2.25
2001-2250-	1	0,87	1	1	—	—	2	8	7	6.42	—	—	11	2.47
2251-2500	5	4,38	—	—	—	—	3	12	10	9.17	—	—	18	4.05
2501-2800	3	2,63	4	4	4	8.33	1	4	6	5.50	—	—	18	4.05
2801-3100	8	7,01	2	2	3	6.25	3	12	10	9.17	—	—	26	5.85
3101-3400	4	3,50	—	—	1	2.08	2	8	4	3.66	—	—	11	2.47
3401-3700-	7	6,14	—	—	1	2.08	1	4	9	8.25	—	—	18	4.05
3701-4000	10	8,77	2	2	—	—	2	8	6	5.50	1	2.08	21	4.72
4001-4500	11	9,64	7	7	7	14,58	2	8	13	11.92	1	2.08	41	9.23
4501-5000	24	21,05	3	3	9	18,75	—	—	11	10.09	4	8.33	51	11.48
5001-6000	15	13,15	15	15	10	20,83	4	16	6	5.50	6	12.5	56	12.61
6001-8000	14	12,28	38	38	13	27,08	1	4	5	4.58	16	33.33	87	19.59
8001+	11	9,64	25	25	—	—	—	—	3	2.75	19	39.58	58	13.06
TOPLAM	114	99,93	100	100	48	99,98	25	100	109	99.92	48	99.98	444	—

Kaynak : Basım Kartı Beyannameleri.

c) Türkiye'de Başlıca Gazetecilik Görevlerinde Enaz Ücretle Çalışan Sarı Basım Kartlılar

Türkiye'de 1975-1976'da gazete, ajans ve dergilerde gazeteciliğin başlıca görev türleri sayılabilecek olan yazışleri sekreterliği, istihbarat ve büro şefliği, muhabirlik ve foto muhabirliği işlerinde enaz ücretlerle çalışan sarı basım kartlılar, çok satışlı altı gazete ve diğerleri ayırımı ile Çizelge 7'de verilmektedir.

ÇİZELGE 7

Türkiye'de Gazete, Ajans ve Dergilerde Başlıca Gazetecilik Görevlerinde Enaz Ücretle Çalışan Sarı Basın Kartlılar
1975

Görev Türü	Çalışılan Kuruluş	Ücretle Çalışan Sarı Basın Kartlılar					
		Toplam	1975'te Enaz Ücretlerle Çalışanlar				
			Türkiye çapındaki 1200 TL'lik Enaz Ücretliler		1964 Enaz Ücretinin (sekreter ve şef 1200, mu habir 800), 1975 Fiyatıyla Eşitinden (2713,04 ücretliler ve 4069,56) az		
Sayı	Yatay Toplama Oran %	Sayı	Yatay Toplama Oranı %				
Yazışleri Sekreteri	Altılar	92	—	—	25	27,17	
	Diğerleri	60	—	—	48	80	
Şefler	Altılar	5	—	—	—	—	
	Diğerleri	50	1	2	38	72	
Muhabirler	Altılar	207	4	1,93	50	24,15	
	Diğerleri	641	180	28,08	493	70,91	
Foto Muhabirleri	Altılar	45	—	—	8	17,77	
	Diğerleri	64	14	21,87	37	57,81	
Toplam		1164	199	17,09	697	59,87	

Kaynak : Basın Kartı Beyannameleri.

Çizelgede yer alan toplam 1164 ücretle çalışan sarı basın kartlı, Türkiye'de gazete, ajans ve dergilerde ücretle çalışan toplam 1564 sarı basın kartlının kabaca dörtte üçünü (% 74,42'sini) oluşturmaktadır.

Çizelgede görüldüğü gibi, bu 1164 sarı basın kartlının % 17,09'unu oluşturan 199'u, 1975 - 1976'da başlıca gazetecilik görevlerinde

Türkiye çapındaki 200.— TL'lik enaz ücretle çalışmakta idi. Bunlar içinde, çok satışı altı gazete dışındaki yayın kuruluşlarında çalışan toplam 180 sarı basm kartlı ile muhabirler, bu kümenin onda dokuzudur (% 90,45).

1964'te aynı görev türünün enaz ücretinin 1975 fiyatıyla eşiti ve daha az ücret alanlar ise, çizelgenin sondan ikinci dikey dizisinde görüldüğü gibi, toplam % 59,87'sini oluşturan 697 sarı basm kartlıdır. Bu dikey dizide enaz kalabalık alt küme, Altılar dışında kalan yayın kuruluşlarında çalışan muhabirler ve 493 sayısı ile aynı görev türü toplamının % 76'sını oluşturmaktadır. Bu dikey dizide 1964 enaz ücretinin 1975 fiyatlarıyla eşiti ve daha az ücretle çalışanlar, altılar dışındaki yayın kuruluşlarında çalışan toplam 60 sekreterin 48'inden oluşan % 80 ile, en yüksek oranı oluşturmaktadır. Aynı oran, yine Altılar dışındaki yayın kuruluşları şefleri için % 72 ve foto muhabirleri için % 57,81 ile oldukça büyüktür.

Durum çok satışı altı gazete açısından gözönüne alındığında, 1975'te Türkiye çapında yürürlükte bulunan enaz ücretle çalışanların, yalnız muhabirlerde 4 kişi ile, küçük bir sayıda kaldığı görülmektedir. Bununla birlikte, Altılarda başlıca 4 görev kümesinde çalışan 349 sarı basm kartlıının ve yine Altılarda yazışleri sekreteri ile muhabir görevlerinde çalışanların dörtte bir dolaylarında bir bölümünün de 1964 enaz ücretinin 1975 fiyatlarıyla eşiti ve daha düşük ücretler aldığı anlaşılmaktadır. Bunlar, Altılar toplamında 349'un % 23,78'ini oluşturan 83, sekreterlerde toplam 92'nin % 27,17'sini oluşturan 25 ve muhabirlerde toplam 207'nin % 24,15'ini oluşturan 50 sarı basm kartlıdır.

Böylece, görüldüğü gibi, 1975 - 1976'da gazeteciliğin işlevlerine özgü ana görev türlerinde Altıların, 1964'ün enaz ücretlerine eşit veya daha düşük satılma gücündeki ücretlerle çalıştırdığı sarı basm kartlıların, diğer yayın kuruluşlarındaki kadar olmasa da, belli bir büyüklük gösterdiği görülmektedir.

SONUÇ

Türkiye'de 1963-1979 özgür toplu pazarlık dönemi, ayrı ve ayrıntılı çalışmalara konu ve buna değerlidir. Bu döneme genel ücret düzeyindeki değişimler açısından bir bakışın sözkonusu olduğu bu küçük incelemenin bulguları, şöyle özetlenebilir :

1963-1979 özgür toplu pazarlık döneminde günlük ortalama ücretlerdeki parasal ve gerçek toplam artışlar ve yıllık artışlar, aynı dönemde kişi başına GSMH'daki değişimlerden genellikle geri kalmıştır. Bu geri kalmalar dolayısıyla, sözkonusu değerler arasındaki açıklık büyümektedir. Gerçekte iç-içe üç büyüklük oluşturan Türkiye, Basım Sanayii ve Yayımcılık ortalama günlük ücret düzeylerini gözönüne alan değerlendirmeler, verilerin kapsamı küçüldükçe bu geri kalmanın süreklilik kazandığını, hızlandığını ve hattâ dönemin başına göre azımsanmayacak düşüşler olduğunu göstermiştir¹¹.

Kişi başına düşen GSMH ile karşılaştırılan büyüklükler arasında en küçük kapsamlısı olan Yayımcılığın büyük bölümünü oluşturan gazetecilikte enaz ücretler de gerçek satılma güçleri açısından dönem başına göre dönem sonlarında önemli bir düşme göstermiştir. Enaz ücretlerin satılma gücündeki değişimler, TGS'nin sürekli toplu iş sözleşmesi yapabildiği büyük yayım kuruluşlarında da görülmektedir. Ayrıca, bu enaz ücretler, gazetecilikte Türkiye ve Altılar ücret dağılımlarının da gösterdiği gibi —ilkinde daha çok, sonrakinde daha az olmak üzere— oldukça yaygın bir uygulama bulmaktadır. Gazetecilikte başlıca görevlerde enaz ücret düzeylerinde çalışmanın yaygınlık ve dağılımı da bunu doğrulamaktadır.

Son olarak, aynı konudaki diğer ölçütler ve bulgularla birlikte, burada incelenen ücret verilerinin ve bulguların, gerek 1963-1979 özgür toplu pazarlık dönemi düzenleme ve uygulamalarının bir bütün olarak değerlendirilmesinde, gerekse öngörülen yeniden düzenlemelerde gözönünde tutulması ve değerlendirilmesi gerektiği söylenebilir.

11) Örneğin, DPT'de, 1968-1979 döneminde tarım-dışı ücretlilerin GSYİH içindeki payının düştüğünü belirtmektedir (DPT, 1980 Programı, Yayın No. DPT 1704, Ankara 1980, s. 30-31 ve 29, 32'ye bakılabilir).